

DOSAR

EUGENIO COSERIU

PRINCIPIILE LINGVISTICII CA ȘTIINȚĂ A CULTURII*

Deși vorbim de principiile lingvisticii ca știință a culturii, înțelegem, prin aceasta, principiile lingvisticii la care vrem să contribuim, principiile care ne călăuzesc și ne-au călăuzit până acum în cercetare, principiile pe care am încercat să le aplicăm în tot ce am putut realiza până astăzi.

Acești principii sînt foarte puține, sînt numai cinci și sînt principii simple, dar după părerea mea aceste cinci principii, cu corolarele lor, sînt fundamentale.

1. Principiul obiectivității

Primul principiu este un principiu care depășește lingvistica și toate științele, fiindcă se aplică explicit sau implicit, de către toate științele. Este vorba de principiul obiectivității, datorită căruia orice știință prezintă sau tinde să prezinte obiectul în obiectivitatea sa, așa cum este el ca obiect. Acest principiu a fost formulat de Platon, în dialogul despre „Sofist”, cu celebra formulă τὰ ὄντα ὡς ἔστιν λέγεσθαι, i.e. „a spune lucrurile așa cum sînt”. Spunea, acolo, Platon că aceasta este trăsătura caracteristică, esențială, a logosului adevărat: λέγειν ἅ καὶ ὡς ἀληθῆς (λέγειν) τὰ ὄντα ὡς ἔστιν pe cînd logosul neadverărit spune lucrurile cum nu sînt sau cum sînt numai dintr-un punct de vedere sau cum nu iost sau cum sînt numai într-un moment determinat ș.a.m.d.

S-ar părea că este principiul cel mai simplu și mai ușor de aplicat: ne uităm la lucruri, le examinăm și le descriem așa cum sînt. În realitate, este principiul cel mai greu de aplicat, fiindcă nu vedem niciodată lucrurile în toate contextele lor, în toate conexiunile lor și nici măcar în toate conexiunile lor necesare; tindem deci să parțializăm, tindem să considerăm lucrurile în sine așa cum sînt lucrurile văzute dintr-o anumită perspectivă și de multe ori uităm să spunem — ceea ce ne-ar putea salva în știință! — că e vorba de o viziune dintr-o anumită perspectivă și cu anumite limitări care nu pot fi eliminate, nu pot fi ignorate.

Ce înseamnă însă principiul obiectivității, sau „a spune lucrurile așa cum sînt”, pentru o știință ca lingvistica?

Dacă în general acest principiu se aplică tuturor științelor și dacă, din acest punct de vedere, știința oricun e universală în fiecare caz — chiar dacă te-ai ocupa de detalii, de lucrurile cele mai particulare —, fiindcă e vorba de universalitatea lucrurilor ca atare, în cazul lingvisticii acest principiu al obiectivității implică [și] un al doilea principiu, cel al umanismului.

2. Principiul umanismului

Acest principiu e impus de faptul că în lingvistică este vorba de un obiect care este o activitate liberă, o activitate a omului, și anume o activitate liberă în sensul filosofic al acestui cuvînt — adică o activitate al cărei obiect e nesfîrșit e infinit. E vorba deci de o activitate permanent creatoare, într-o măsură oarecare, o activitate ca activitatea artistică sau ca cea religioasă sau ca cea științifică și filosofică. Este vorba adică de o activitate de genul celor pe care o numim cultură sau, uneori, spirit — spiritul nefiind, în realitate, altceva decît această activitate de creație ca atare, adică energia ca atare, care se realizează în aceste forme istorice pe care le numim, ca forme concrete, realizate în istorie, cultură. Spiritul este activita-

tea și înseși aceste forme realizate de activitate sau activitatea însăși realizată în istorie, i.e. cultura. Intre toate aceste forme, una dintre ele și forma fundamentală — ceea ce nu putem discuta mai îndelung aici — este tocmai limba-jul.

Ce înseamnă principiul umanismului pentru lingvistică și, în realitate, și pentru celelalte științe ale culturii?

Mai întâi de toate, acest principiu înseamnă că, în aceste științe, nu avem nevoie de ipoteze, fiindcă nu avem nevoie de ceva pe care să-l punem „dedesubtul faptelor”, pentru a le putea interpreta. Aceasta deoarece, aici, faptele le

era, în realitate, aceeași „intuiție originară” la care mă gândisem eu și s-a văzut că ea nu putea servi, de fapt, ca bază, fiindcă se confunda știința originară intuitivă a vorbitorului cu o știință deja reflexivă a vorbitorului ca lingvist, a vorbitorului care vorbește despre limbă, — pe cînd acea intuiție la care mă refeream eu era intuiția care se arată în activitatea de a vorbi și care are numai această justificare: „așa se spune în limba mea”, nimic altceva (aceeași intuiție care se arată [și] în interpretare, în înțelegere și în acceptarea sau respingerea fără alte motive a vorbirii altora).

Aceasta înseamnă că, în lingvistică și în alte științe ale culturii, plecăm de la ceea ce știu deja vorbitorii ca vorbitori și încercăm să justificăm, să explicăm intuiția care e la baza activității vorbitorilor înșiși. Într-o formulare care, uneori, a părut (unora) paradoxală, spunem, și susținem și astăzi, că limba-jul nu funcționează prin și pentru lingviști ci prin și pentru vorbitori. Ca lingviști nu trebuie să uităm niciodată acest lucru!

et ideis (1684), Leibniz vorbește despre cunoașterea ca știință, deci cognitio adaequata a ceea ce este la vorbitor o cognitio confusa, adică o cunoaștere cu totul clară (căci „confusa”, la Leibniz, nu se opune lui clară), însă care nu are justificare. Ceea ce trebuie să facă lingvistul, în schimb, este să justifice această cunoaștere intuitivă.

La acest principiu se va putea obiecta: „Bine, principiul în cauză este, fără îndoială, valabil pentru tot ceea ce este universal, dar nu putem cunoaște, prin știința originară pe care o avem cu privire la noi înșine, datele istorice, de exemplu, din trecut. Nu putem cunoaște faptele particulare, nici cele de astăzi. Nu putem învăța, prin știința originară, japoneza de exemplu?”. Fără îndoială, așa este. Știința originară se aplică numai la ceea ce este universal. Adică, prin știința originară înțelegem ce este limba, care este funcția limbii, ce este o unitate lingvistică, dar nu vom ști care este [funcția sau unitatea respectivă] în fiecare caz. Însă tocmai de aceea și în interpretarea faptelor particulare, și în interpretarea faptelor istorice, aceeași știință originară pe care o are omul cu privire la el însuși constituie baza interpretării. Se crede, de multe ori, că interpretarea istorică, de ex., a faptelor este o interpretare care n-ar trece prin subiect și prin această intuiție a subiectului. În realitate, fiecare interpretare în acest domeniu — unde nu avem alte ipoteze decît pe ceea ce le putem găsi noi cu privire la noi înșine — este o explicație din punctul meu de vedere. Prin acest proces hermeneutic, extrem de greu, ne asumăm personalitatea și condițiile istorice ale persoanelor de care vorbim, că și justificăm faptele lor, să ne întrebăm pe noi înșine ce am fi făcut noi în aceste condiții și de ce noi am fi făcut în aceste condiții același lucru. Un filosof englez, care a fost cîva timp destul de uitat, din cauza unei orientări diferite a filosofiei în Anglia, dar care în ultimii ani a din ce în ce mai prețuit — Collingwood —, zice că atunci cînd ne întrebăm de ce la ucis Brutus pe Cezar, în realitate ne întrebăm de ce eu — în condițiile istorice din timpul lui Brutus și Cezar — l-aș fi omorît pe Cezar. Nu numai că așa trebuie să facem, zice Collingwood, ci așa face, într-adevăr, orice istoric, chiar dacă el crede că nu [face astfel]. Deci și în istorie — fiind vorba însă de o interpretare tot sinceră — se recreează toată situația în măsura posibilităților și ne întrebăm: „în această situație de ce aș fi făcut eu asta sau asta”. Tot așa [procedem și] pentru explicarea schimbărilor lingvistice. În realitate, întrebarea este aceeași: de ce aș fi adoptat eu acest lucru? Se înțelege că trebuie să arătăm, să dovedim că într-adevăr așa este, să avem argumente pentru asta. Faptul că aceste argumente sînt, uneori, greu de găsit, nu înseamnă că putem aplica altă metodă, că am putea ajunge la rezultate mai valabile cu ajutorul unei alte metode. Cum spunem undeva, tocmai vorbind de aceste interpretări în istorie, fără îndoială, interpretarea estetică a unui roman poate prezenta anumite riscuri, dar asta nu înseamnă că în loc de interpretarea estetică putem citări romanul pentru a ne stabili valoarea; fiindcă această citare nu are absolut nimic de a face cu valoarea estetică. Și susținem că tocmai exactitatea științelor umane, a științelor culturale, depinde de acest stil originar, de ceea ce omul știe cu privire la sine însuși.

Există mai multe corolare ale principiului umanismului. Nu putem vorbi de toate, însă unul ni se pare cu totul fundamental. Este vorba de unitatea permanentă — în lingvistică și în alte științe ale culturii, însă în lingvistică în mod particular, fiindcă aici nu există atîtea devieri — între teorie și studiu empiric.

Nu are nici un sens, dacă aici plecăm de la ceea ce este bekannt, să construim teorii independente de fapte și să se spună, cum s-a spus uneori, că dacă teoria nu se aplică realității, tant pis pour la réalité; nu, de vină în acest caz este, oricum, teoria și nu realitatea. Filosoful spaniol Ortega, vorbind despre această aberație, a teoriilor inaplicabile, spune: „Una teoria care nu se aplică nu es una teoría, es una estupidez”.

Și pentru faptu, aceasta înseamnă același lucru: nu există, în realitate, studiul (Continuare în pag. 11)

FIȘĂ BIBLIOGRAFICĂ

- Născut la 27 iulie 1921 la Mihăileni (Republica Moldova)
- În 1939—1940, își începe studiile universitare la Iași, avînd ca profesori, între alții, pe George Călinescu, Petre Caraman, I. Iordan, G. Ivănescu.
- Între 1940—1949, studii în Italia, la universitățile din Roma (1940—1944), Padova (1944—1945) și Milano (1945—1949). Doctorat în litere la Roma, cu G. Mager (1944). Doctorat în filozofie la Milano, cu Antonio Banfi (1949). „Italia a însemnat pentru mine foarte mult”; „aparțin mediului lingvistic italian” (dintr-un interviu acordat lui N. Saramandiu, 1974).
- Între 1949—1958, ca profesor, titular de Lingvistică generală și indo-europeană la Universitatea din Montevideo, Uruguay, și director al Institutului de Lingvistică al aceleiași Universități. Între 1960—1963 este și profesor invitat sau asociat la Universitățile din: Coimbra (Portugalia), Bonn, Frankfurt și Tübingen (Germania). Publică *Sistema, a norma y habla* (1952), *Sincronia, diacronia e historia. El problema del cambio lingüístico* (1958), *Teoría del lenguaje y lingüística general* (1962).
- Din 1963 este profesor de filologie romanică și lingvistică generală la Universitatea din Tübingen. În anii 1972—1973 și 1977—1978 este profesor asociat la Universitatea din Strasbourg; pe perioade mai restrînse, este invitat la peste 31 de Universități din diverse țări ale lumii.
- Dintre lucrările fundamentale publicate în această perioadă: *Einführung in die strukturelle Linguistik*, 1969; *Einführung in die transformationelle Grammatik*, 1970, 1975; *Die Geschichte der Sprachphilosophie von der Antike bis zur Gegenwart*, I, 1969; II, 1972; *Sprache. Strukturen und Funktionen*, 1971; *Principios de semiótica estructural*, 1977, 1981, 1986; *Tradición y novedad en la ciencia del lenguaje*, 1977; *Estudios de lingüística románica*, 1977; *El hombre y su lenguaje*, 1977, 1985; *Gramática semántica*, universales, 1978; *Text-linguistik. Eine Einführung*, 1980, 1985; *Lecciones de lingüística general*, 1981, 1986; *Más allá del estruc-*

- turalismo
, 1983; *Sprachkompetenz*, 1988.
- Traduceri ale lucrărilor în: germană, spaniolă, portugheză, italiană, engleză, japoneză, rusă, franceză, finlandeză, cehă, greacă, coreeană, română.
- Călătorii omagiale: *Logos semantikos*, 5 volume, 1981 (LXX — 2376 p., 198 de savanți din 31 de țări); *Dacoromania*, 1982 (248 p., 22 de colaboratori); *Energia und Ergon*, 3 volume, 1988 (LXVIII — 1532 p., 91 de lingviști din 20 de țări).
- „Dacă te e să spunem lucrurile așa cum sînt”, atunci trebuie să recunoaștem că ne aflăm în fața unui gigant” (H. H. Christman, 1981).
- „un lingvist pentru secolul XXI” (Takash Kamel, 1981).
- „Nimeni nu poate spune ce căi va urma lingvistica în viitor. Dar putem afirma deja, fără exagerare, că teoria lingvistică a lui Eugenio Coseriu nu va fi mai puțin importantă pentru lingvistica „poststructuralistă” decît au fost ideile lui Ferdinand de Saussure pentru structuralismul „lingvistic” (J. Albrecht, J. Lüdtke, H. Thun, 1986).
- Președinte (1969—1970) și vicepreședinte (1970—1971) al Societății de Lingvistică Europeană, Vicepreședinte (1977—1980) și președinte (1980—1983) al Societății de Lingvistică Romanică, Președinte la Modern Humanities Research Association (London, 1985). Membru onorific al Societății de Lingvistică din America, al Cercului Lingvistic din Praga ș.a. Membru sau membru onorific al Academiei Braziliene de Filologie, al Academiei Regale a Norvegiei, al Academiei Spaniole, al Academiei de Științe din Milano, al Academiei Europene (din Londra), al Academiei de Științe din Republica Moldova, al Academiei Române.
- Doctor honoris causa al Universităților din București, Montevideo, San Juan (Argentina), Tampere (Finlanda), Córdoba (Argentina), Santiago (Chile), Münster (Germania), Madrid, Bologna, Grenada, Chișinău, Cluj, Iași.

cunoaștem într-un fel prin ceea ce se poate numi „știință originară” sau chiar „știința originară”, în sensul lui Husserl, adică prin acea cunoaștere pe care omul o are despre sine însuși și despre tot ceea ce face ca subiect creator și liber. Această cunoaștere este, fără îndoială, intuitivă, dar ea este tocmai baza și punctul de plecare pentru fiecare știință a culturii, deci și pentru lingvistică. De aceea, de la începutul activității mele, am vorbit tocmai de intuiția subiectului vorbitor. Atunci cînd, mult mai tîrziu, s-a început să se vorbească, în lingvistică, și în America de Nord, despre „intuiția subiectului vorbitor”, aceasta nu

Lingvistul trebuie să plece deci de la vorbitor sau chiar de la sine însuși, dar ca vorbitor, ca subiect de limbă. Spus într-o formă mai generală, în lingvistică — și în celelalte științe ale culturii — e vorba de această trecere de la ceea ce este „bekannt”, adică „cunoscut intuitiv”, în sensul lui Hegel, la ceea care să fie „erkannt”, adică „cunoscut în mod justificat, cu bază sau întemeiat”. De aceea am întrebuițat de multe ori această formulă a lui Hegel — „trecerea de la bekannt la erkannt” — sau am încercat să situez lingvistica în cadrul distincțiilor de grad ale cunoașterii la Leibniz. În *Meditationes de cognitione, veritate*

* Prelegere rostită cu ocazia decernării titlului de doctor honoris causa al Universității din Cluj (11 martie 1992).

(Urmare din pag. 11)

empiric fără o teorie, cel puțin intuitivă, la bază. Un studiu empiric bine făcut, bine realizat, este deci și o contribuție la teorie, așa cum teoria este întotdeauna teorie a faptelor, teoria nefiind altceva decât recunoașterea universalului în particular, în concret. Și printre multe lucruri pe care le-am învățat de la Hegel, acesta este poate cel mai important din punctul de vedere pragmatic, al cercetării: faptul că teoria este viziunea universalului în faptele înseși și nu în afara faptelor, nu construcție de modele abstracte care apoi se aplică.

3. Principiul tradiției

Dacă baza studiului lingvistic rezidă de fiecare dată în acest știut original, în această cunoaștere originară, aceasta înseamnă că și alți oameni, ca toți oamenii, pot fi — într-un sens — lingviști, cel puțin lingviști începători; aceasta, desigur, dacă vor să treacă de la intuiție la reflexivitate. De aici derivă al treilea principiu — principiul tradiției.

Eu nu fac nici o deosebire între „lingvistica modernă” și „lingvistica tradițională”, „veche”, „preștiințifică” cum s-a spus de multe ori. În toată tradiția găsim aceste treceri de la intuiție la reflexivitate, care fără îndoială au neajunsurile lor istorice și, de multe ori, metodologice, dar asta nu înseamnă că trebuie să le respingem și ca idei, ca propuneri de soluții, dacă sînt într-adevăr, în acest sens, autentice.

Spunea Manóndez Pidal, alt lingvist de la care am învățat mult (tot ca altitudine): „En la cultura lo primero es la tradición, e dentro de la tradición lo nuevo y lo revolucionario”, i.e. „cultura este mai întâi tradiție, iar în această tradiție este faptul nou și revoluționar”. Exact același lucru se aplică, se înțelege, și obiectului, în cazul acesta obiectul cultural care este limbajul/limba: limba este mai întâi de toate tradiție, iar noutatea este uneori primul fapt de limbă revoluționar în cadrul tradiției.

Acesta ne ajută să înțelegem schimbarea lingvistică, ceea ce s-a numit „evoluția limbilor”, ca o schimbare internă, datorată unui dinamism intern al limbilor, care nu sînt în realitate sisteme statice, de lucruri deja create, făcute, ci sisteme de virtualități, sisteme de procedee pentru a vorbi și nu numai sisteme vorbite. Aplicînd acest principiu la o limbă în particular, putem spune că limba română nu este numai limba română realizată pînă acum în texte, ci este limba română cu posibilitățile ei, deci tot ce se poate prezenta în viitor ca limbă română, pe baza aceluiași virtualități, aceluiași posibilități.

Acest principiu are și o aplicație importantă cu privire la corectitudinea limbii ș.a.m.d.: este corect tot ceea ce este bine făcut și e necesar pentru/in anumite necesități / condiții expresive.

Spuneam că principiul tradiției se aplică obiectului și se aplică și științei obiectului, deci se aplică și la istoria lingvisticii. De aici provine interesul meu particular, care nu s-a înțeles uneori, pentru istoria lingvisticii și punctul de vedere pe care l-am adoptat în istoria lingvisticii: adică, să văd în fiecare caz ce a fost productiv, care a fost intuiția adevărului obiectiv și ce a putut fi preluat și a putut fi obiectiv dezvoltat. Asta, de la Aristotel pînă la Humboldt și mai departe, în fiecare caz. Această activitate [a mea] se bazează pe o încercare de a înțelege toată lingvistica și toată filosofia limbajului din trecut ca activități care preiau aceleași probleme.

Această premisă a mea depinde de încrederea mea nemărginită în om și posibilitățile lui: e promisa după care oamenii nu sînt întotdeauna inteligenți și deci, dacă s-au întrebat în mod sincer și autentic ce este cutare sau cutare lucru, atunci au încercat să dea și soluții care pot fi cel puțin parțial valabile. Iar dacă n-au reușit să dea soluții valabile în întregime, ceea ce trebuie să facem în istorie, în istoria unei discipline, ca în general în interpretarea unei științe sau în interpretarea interpretărilor, este să căutăm simburile de adevăr, în loc să criticăm ceea ce este greșit, ceea ce e curuc, ceea ce nu a avut nici o urmare și nici nu putea avea nici o urmare. E bine să semnalăm și să înțelegem neajunsurile, dar această activitate de a semnală neajunsurile este cu totul neproductivă pentru progresul științei. Pentru a progresul, știința este productivă tocmai să vezi, în ciuda momentului istoric și în ciuda neajunsurilor datorate condițiilor istorice, care este totuși intuiția adevărată, care este totuși simburile de adevăr conținut într-o teorie, într-o explicație, într-o interpretare.

4. Principiul antidogmatismului

Acesta înseamnă [să recunoaștem] cu privire la diferențele lingvistice, la diferențele puncte de vedere asupra lingvisticii, asupra limbajului, un al patrulea principiu — principiul antidogmatismului.

Uneori a fost interpretat ca un fel de opțiune eclectică a mea faptul că eu am încercat să găsec de fiecare dată ce e bine în fiecare teorie, în fiecare descriere, și să aleg tocmai ceea ce era, după părerea mea, adevărat sau cel puțin parțial adevărat. Mă bucură că aici, la Cluj, în interpretările de care am pomenit, s-a remarcat și s-a subliniat tocmai faptul că nu e vorba de eclecticism, ci că e vorba de raționalism critic; deci de a recunoaște adevărul sau intuiția chiar numai parțial adevărată, acolo unde se prezintă, fără a face nici un fel de concesii, fără a renunța la o unitate, de viziune, la o unitate a teoriei.

Acest aspect îl exprim, vorbind cu elevii

Engel Deser

PRINCIPIILE LINGVISTICII CA ȘTIINȚĂ A CULTURII

mei, într-o formulă mai simplă: nici o greșeală nu e numai greșeală, deci chiar și greșeliile pot fi interpretate în ceea ce au ca simburile de adevăr sau cel puțin ca punct de plecare valabil, apoi deviat prin parțializare, prin arbitrar ș.a.m.d.

Dacă vrem să formulăm același lucru la un nivel mult mai înalt, atunci ne putem referi la ceea ce spunea Leibniz despre sistemele filosofice. El spunea că toate sistemele filosofice sînt adevărate în ceea ce afirmă și sînt false în ceea ce neagă. De aici decurge această generozitate pe care o consider ca datorie n savantului și a omului de știință, această generozitate ce afirmă și sînt false în ceea ce neagă. De aici decurge această generozitate pe care o consider ca datorie n savantului și a omului de știință, această generozitate ce afirmă și sînt false în ceea ce neagă.

[...] Cred că putem aminti, aici, cel puțin două interpretări curente referitoare la două orientări în lingvistică.

De multe ori s-a respins, fără alte argumente, concepția lingvistică a lui Hjelmslev, acest mare lingvist danez, [numai] fiindcă se spunea că ceea ce propune el este o „algebră a limbajului”, că el face deci matematică și nu face lingvistică și că, de altfel, nici nu se înțelege. [Mai întâi], cînd se spune că ceva „nu se înțe-

lege” ar trebui să ne dăm seama că această este, de cele mai multe ori, o autoritaritate; asta înseamnă: „eu nu înțeleg”, „eu nu sînt capabil să înțeleg”; iar răspunsul ar fi aici: „atunci încearcă să înțelegi...”. Referindu-ne însă la faptul celălalt — că se poate spune că lingvistica nu trebuie să fie o știință de acest fel — trebuie să înțelegem, întâi, de ce era necesar și chiar inevitabil, pentru Hjelmslev, ca lingvistica să fie această „algebră a limbajului”. Hjelmslev considera că limba ca limbă este numai forma, fără substanță și independentă de o anumită substanță; și el înțelegea deci că studiul limbii ca limbă este un studiu pur formal. Se poate discuta poziția lui Hjelmslev, însă atunci trebuie să discutăm principiul însuși, nu putem spune: „respingem pur și simplu această idee”. Și va trebui să luăm în considerare, atunci, și faptul că Hjelmslev viza studiul limbii ca limbă, și nu studiul limbii ca limbă realizată, ca vorbire

excluse faptul de a vorbi despre ceea ce lingvisticul, ca vorbitor, știe foarte bine. Era vorba deci de un sacrificiu și trebuie să-l înțelegem, atunci, ca atare sau, dacă îl criticăm, să îl criticăm spunînd de ce nu poate fi așa și de ce nu putem renunța, totuși, la studiul semnificației; și că trebuie să arătăm că tocmai obiectivitatea științifică cere să studiem semnificația, fiindcă în acest caz obiectul se recunoaște ca obiect numai cînd îi atribuim o semnificație. Altfel, dacă nu-i atribuim nici o semnificație, nu e nici semn, nu e cuvînt.

5. Principiul utilității sau răspunderii publice

În sfîrșit, cel de-al 5-lea și ultimul principiu, principiul utilității publice sau principiul răspunderii publice decurge din faptul că atunci cînd vorbim de limbaj și de limbă, vorbim de ceea ce toți vorbitorii ca vorbitori știu în mod intuitiv, și vorbim de o activitate permanentă a omului, de o activitate care pe om îl interesează, îl duce de multe ori la pasiuni politice și este pentru om și o activitate instrumentală — vîta alte limbi, pentru a... în alte culturi, sau chiar numai, în viața practică, de a lua contact cu alte comunități ș.a.m.d. Lingvistica, înțelegerea în acest sens umanist, nu poate rămîne într-un turn de fildeș, nu poate ignora problemele pe care și le pun, cu privire la limbaj și la limbă, vorbitorii. De aici decurge, mai întâi, în cazul meu — și ceea ce încerc aici este tocmai să arăt care este unitatea între toate formele de activitate în cadrul domeniului lingvistic: din partea mea — interesul pentru aplicarea la traducere, la învățarea și predarea limbilor. Asta nu înseamnă, în realitate, „a te coborî de la teoria frumoașă și înalță în văile de jos ale Iosnafului”. Nu; e vorba aici de o datorie pe care o are omul de știință. El trebuie să înțeleagă că are o răspundere publică: dat fiind faptul că există, de ex., această activitate a traducerii, lingvistul trebuie să explice traducerea și să ajute în această privință și pe traducători, ca și ei să treacă de la o cunoaștere numai intuitivă la o cunoaștere reflexivă. Dacă se prezintă problema predării limbilor și se prezintă, mai ales în epoca actuală, într-un mod atât de acut, peste tot, fără îndoială că avem nevoie de o înțelegere a predării limbilor, și anume de o înțelegere teoretică pe care să o putem, în același timp, și aplica. Așa se motivează unele serii ale mele, care ar părea că totuși numai practice, dar care sînt practice tocmai fiindcă vin de la o teorie care cere aplicarea. Ca s-o spunem, din nou, cu cineva care înțelege și teoria, și practica — cu Leibniz, pe care l-am citat în trecut în aceste lucrări, despre predarea limbilor și despre predarea limbii naționale: scientia quo magis theorica magis practica, i.e. „știința cu cit e mai teoretică cu atît e mai practică”. Nici un fel de dispreț deci pentru problemele practice, dimpotrivă!

De aici decurge, tot așa, interesul pentru problemele politice ale limbajului. Se înțelege că limba — mai ales limba comună și limba exemplară — reprezintă și o problemă politică pentru o anumită comunitate. Inuși faptul de a adera la o anumită limbă, de a recunoaște o anumită alteritate ca dimensiune proprie, e deja un act politic. Lingvistul trebuie să explice și acest sens politic al limbii și al limbajelor. El trebuie să explice cel puțin care e sensul așa-zisei „lupte între limbi”, care este sensul „planificării lingvistice” ș.a.m.d.

În sfîrșit, pentru vorbitor, limba este în același timp un instrument al său (al vorbitorului) și al comunității, care cere o anumită realizare după anumite norme. Iar această conștiință a normelor există la fiecare vorbitor și, în realitate, în tot ceea ce facem ca subiecte conștiente în orice domeniu. Vorbitorul vrea, așadar, să vorbească mai bine sau vrea să vorbească corect, fiindcă vede tocmai această normă, care nu e numai a lui, ci e o normă a comunității, o normă a limbii înseși. El se întreabă, deci: „e bine așa în limba română?” Eu nu afirmă, doar: „așa spun eu”, ci se întreabă dacă e bine ceea ce [cum] spune. De aici provine interesul pentru problema corectitudinii, pentru problema limbii exemplare, pentru tot ceea ce îl interesează în realitate pe vorbitor, și pentru constituirea tradițiilor literare și a tradițiilor de limbă comună, pentru toate problemele practice, deci și de „planificare lingvistică”, cum spuneam. Nici o problemă nu e prea mărunta, nici un fapt nu e prea nesemnificant, dacă problemele și faptele sînt considerate cu bază științifică solidă și din punctul de vedere al unei teorii universale și, în același timp, umaniste.

Rubrica Dosar
ingrijită de
ION VARTIC